

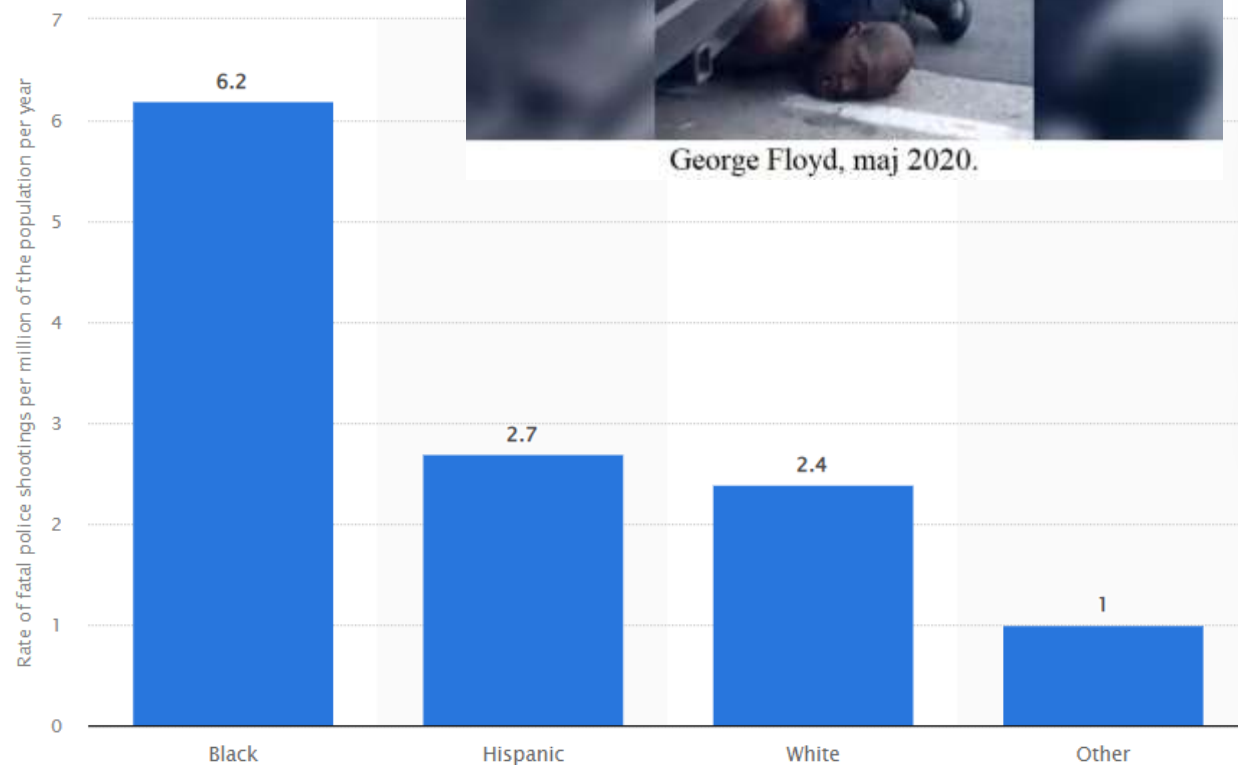
Socijalna kognicija

Osnovi socijalne psihologije

08.10.2024.

George Floyd, maj 2020.

Unarmed people killed by police: more than twice as many black than white

● Unarmed ● Armed or unknown

White

15.0%

Hispanic/Latino

25.4%

Black

31.9%

SOURCE: The Counted (1 January 2015 - 31 May 2015)

Socijalna kognicija

Socijalna kognicija je način na koji ljudi misle o sebi i socijalnom svetu, tj. kako ljudi biraju, tumače, pamte i koriste socijalne informacije prilikom donošenja sudova i odluka

Socijalna kognicija

- Faze socijalne kognicije:
 - Opažanje informacija iz socijalne sredine
 - Konstruisanje predstava na osnovu iskustva
 - Upravljanje predstavama (obrađujemo primljeni sadržaj)
 - Odluke, sudovi, namere i ponašanje kao rezultat prethodnih faza
- Svaka od ovih faza socijalne kognicije se može odvijati automatski ili kontrolisano!

Socijalna kognicija

Automatsko mišljenje

- „Sistem 1“
- operiše automatski, brzo, uz malo ili nimalo truda, bez osećaja svesne kontrole i ulaganja napora
- baziran na automatizovanim analizama naše sredine koje su nastale na osnovu naših prošlih iskustava i znanja o svetu
- automatski kognitivni sistem je asocijativan

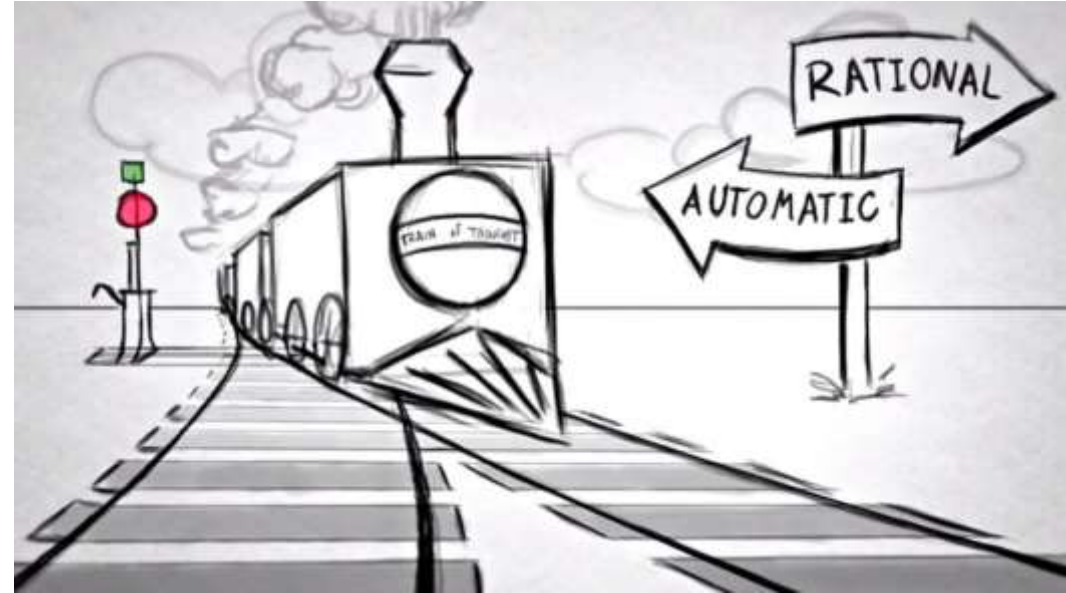
Kontrolisano mišljenje

- „Sistem 2“
- kontrolisano razmišljanje, racionalno, sporije, namerno, svesno, ulaže se više truda
- mentalne aktivnosti koje zahtevaju trud i pažnju, uključujući i kompleksne operacije
- povezuje se sa subjektivnim osećajem aktivnosti, izbora i koncentracije

Socijalna kognicija

Koji oblik mišljenja preovladava i dominira većim delom naše mentalne aktivnosti?

- Često precenjujemo zastupljenost kontrolisane kognicije u odnosu na automatsku.

Zadatak

Palica i lopta koštaju 1,10 dolara.
Palica košta dolar više od lopte.
Koliko košta lopta?

Tačan odgovor: 5 centi

Čak i ako ste tačno odgovorili, intuitivan, prvi odgovor verovatno je bio 10 centi.

Zašto?

Zadatak deluje prilično lako pa ne proveravamo njegovu tačnost, već verujemo svojoj intuiciji - angažujemo automatsko mišljenje.

Provera često izostaje, iako iziskuje malo napora.

Zašto?

„Sistem 2“ je veliki lenjivac!

Kako funkcionišu ova dva vida kognicije?

- Inicijalnu procenu (baziranu na automatskom mišljenju) možemo promeniti ukoliko uložimo trud i napor u razmišljanje
- Strupov zadatak (Stroop's test)
 - Ispitanicima se na ekranu prikazuju reči koje označavaju boje (npr. zeleno, plavo...) ali su te reči nekada ispisane onom bojom koju imenuju (kongruentne), a nekada nekon drugom (inkongruentne).
 - Zadatak ispitanika je da imenuje boju kojom je reč ispisana.

Strupov zadatak:
Imenujte boju kojom je napisana reč

Zeleno Crveno Plavo
Ljubičasto Plavo Zeleno

Plavo Ljubičasto Crveno
Zeleno Crveno Ljubičasto

Automatska kognicija

- Zašto postoji automatska kognicija?
 - Svet socijalne interakcije je kompleksan, prepun informacijama
 - Naš kognitivni kapacitet je ograničen
 - Automatska kognicija je usmerena na očuvanje mentalne energije, ona pojednostavljuje naše kognitivno funkcionisanje

Da li je multitasking moguć?

Automatska i kontrolisana kognicija

Od čega zavisi da li ćemo koristiti automatsko ili kontrolisano mišljenje? Ili - kada?

- Da li imamo prethodno iskustvo sa sličnim osobama, događajima, objektima, situacijama?
 - Iskustvo - sheme
- Kognitivno opterećenje tj. ograničenost mentalnih kapaciteta
 - Kada smo umorni, usmereni već na neku aktivnost i sl. oslanjamo se na automatsko mišljenje
- Motivacija ili važnost

Automatska i kontrolisana kognicija

Da li su automatsko i kontrolisano mišljenje dve jasno odvojene i isključive kategorije?

Šta bi bilo kad bi bilo...

- Svesno je, zahteva trud, takva razmišljanja crpe energiju
- Takvo razmišljanje nije uvek namerno i voljno

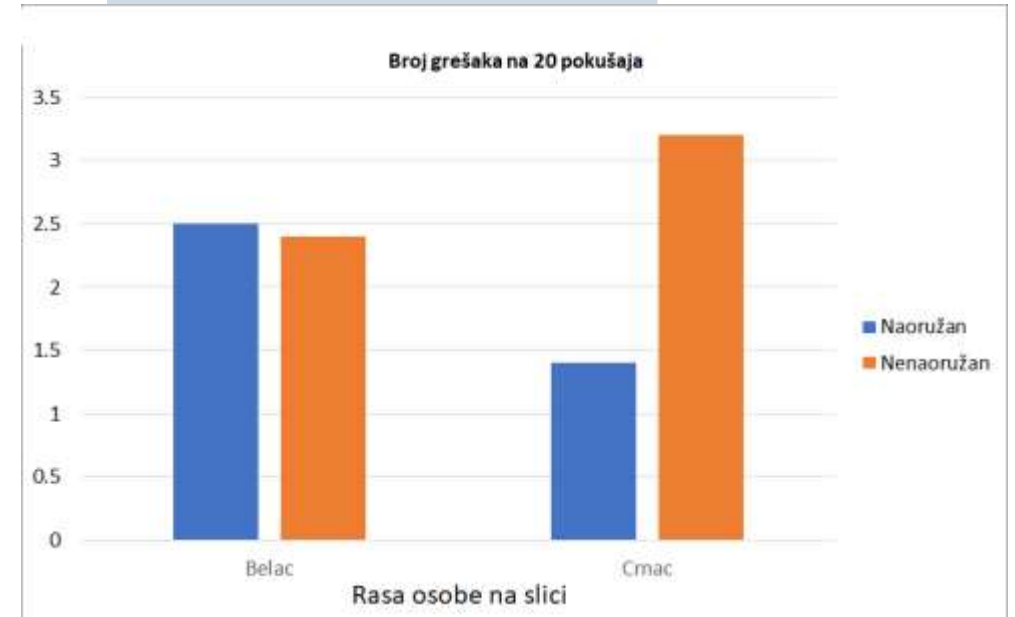
Automatska i kontrolisana kognicija

- Istraživanje Correll-a i saradnika (2002)
 - Ispitanici igraju video igru u kojoj im se na ekranu pojavljuju osobe koje su bele ili crne rase
 - Polovina ovih osoba u ruci drži pištolj, polovina neki bezopasan predmet (npr. mobilni telefon), a zadatak ispitanika je da pritisnu taster „pucaj“ ako vide pištolj, odnosno „ne pucaj“ ako vide drugi predmet
 - Regstruje se broj grešaka: kada se puca na nenaoružanu osobu ili ne puca na naoružanu osobu

Automatska i kontrolisana kognicija

- Istraživanje Correll-a i saradnika (2002)
 - Prva studija: ispitanici su mnogo brže pucali na naoružanu pretnju ukoliko je ona bila crne rase, i brže su se odlučivali da ne pucaju na nenaoružanu osobu ukoliko je ona bila bele rase
 - Druga studija: ispitanici su pravili mnogo više grešaka kada je na slici bio Afroamerikanac sa nekim neutralnim predmetom - češće su pritiskali taster „pucaj“
 - Ispitanici koriste rasu u cilju odlučivanja kada je pretnja nejasna?

Automatska kognicija

- Zašto se dešava da ljudi formiraju pogrešne utiske, izvode pogrešne zaključke ili donose pogrešne odluke?
- automatsko mišljenje jeste **efikasno**, ali **nije uvek tačno!**
- „**kognitivne škrstice**“ - ljudi mnoge svoje odluke donose nesvesno (tj. automatski) jer tako štede svoju mentalnu energiju, ali nauštrb tačnosti
- ljudi koriste mentalne prečice kako bi smanjili količinu informacija koju primaju iz okoline i bili efikasniji u zaključivanju
- **scheme i heuristike** su osnova automatskog mišljenja

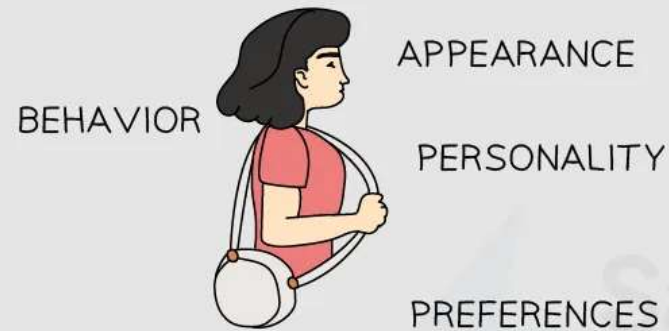
Scheme

- automatska kognicija je bazirana na shemama
- **scheme** su saznavne strukturirane celine koje ljudi stvaraju kako bi organizovali svoje znanje o socijalnom svetu u vezi sa nekom temom ili područjem, koje utiču na informacije koje ljudi uočavaju, o kojima misle i koje pamte
- scheme su individualno i kulturno specifične
- pomažu nam da smanjimo količinu informacija i da protumačimo višeznačne informacije

Scheme

TYPES OF SCHEMAS

PERSON SCHEMAS

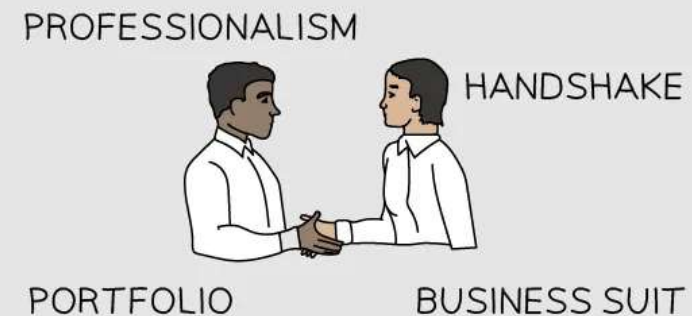
SOCIAL SCHEMAS

SELF-SCHEMAS

EVENT SCHEMAS

Funkcije shema

- Organizovanje naših znanja i uvođenje smisla u svet koji nas okružuje
- „Popunjavanje rupa“ u našem poznavanju sveta
 - Kada je situacija višeznačna, tumačimo je u skladu sa postojećim shemama
 - Rekonstrukcija sećanja
 - *Priča o Džeku i Barbari*

Aktivacija shema

- Koja shema će se aktivirati u određenoj situaciji?

Dostupnost

- Sheme koje su na **najistaknutijem mestu** u nečijim mislima verovatnije će se upotrebiti kada se zaključuje o socijalnom svetu
- Ove sheme su **trajno dostupne** jer su u prošlom iskustvu često bile aktivne

Primovanje

- Ove sheme su **trenutno dostupne**
- **Skorija iskustva** su povećala dostupnost ovih shema

Primovanje

- Koja slova biste dopisali tako da dobijete nedostajuću reč? (reč je na engleskom jeziku)

Ako ste prethodno videli ove slike?

So_p

Ako ste prethodno videli ove slike?

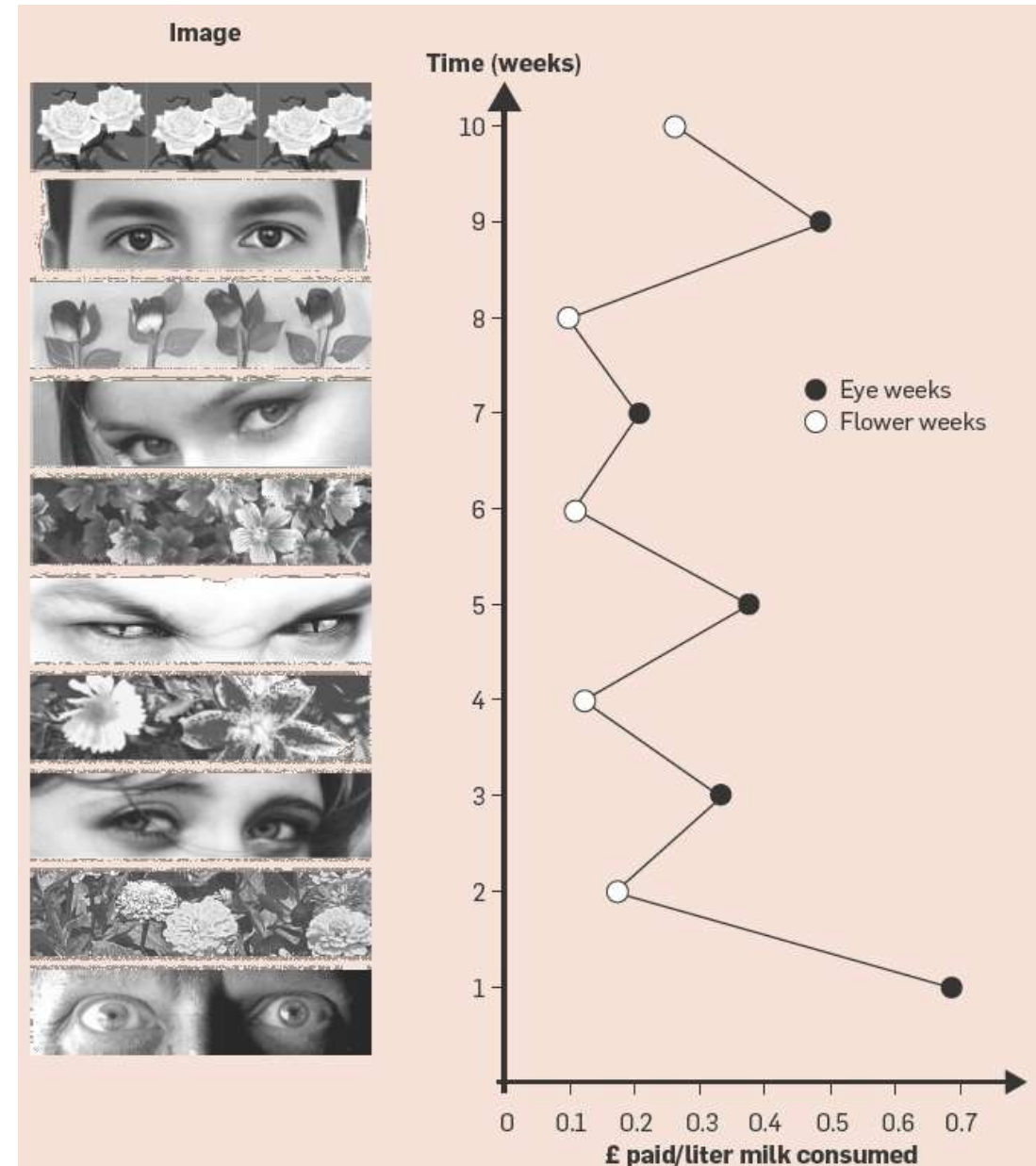

So_p

Primovanje

Bateson, Nettle & Roberts (2006): Kutija poštenja

- Iznad kutije za novac u toku 10 nedelja naizmenično su stavljane slike očiju ili cveća
- Da li to utiče na količinu novca koju zaposleni prilažu?
- Skoro tri puta više novca zaposleni su ubacivali u nedeljama kada je za kutiju bila zalepljena slika očiju nego slika cveća.

Dostupnost i primovanje

Ako ste na ulici upravo videli alkoholičara kako se tetura, aktiviraće se shema alkoholičara!

PRIMOVANJE

Ako na primer u porodici imate nekog ko ima problem sa alkoholom, osobu u autobusu kategorišete isto!

DOSTUPNOST

Održavanje shema

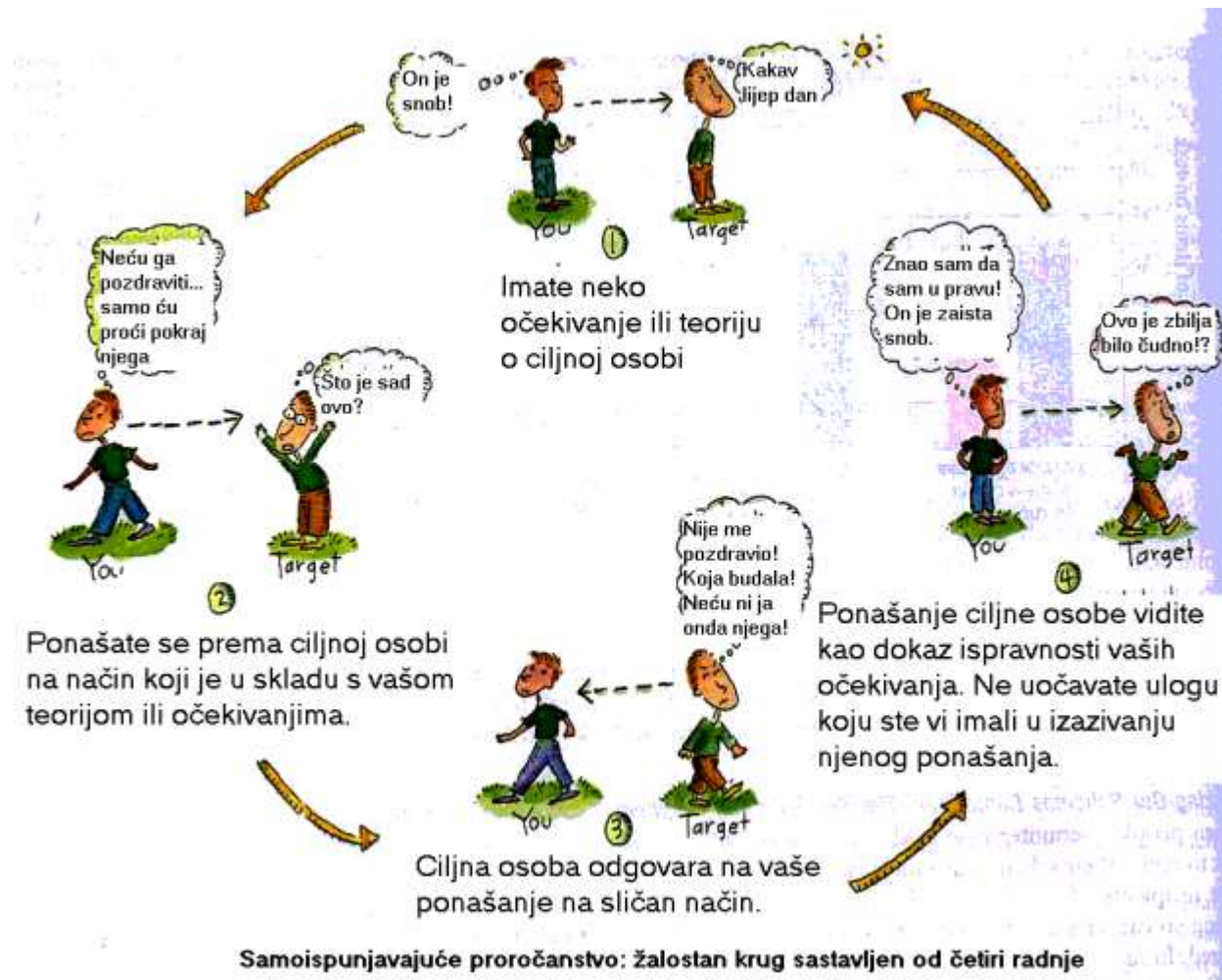
- Čak i kada se pokažu kao netačne, sheme se mogu održati
- Efekat postojanosti - istrajavanje u svojim verovanjima čak i kada je dokaz u prilog ovim verovanjima opovrgnut
- Objašnjenja efekta postojanosti:
 - Samoispunjujuće proročanstvo
 - Potvrđivanje očekivanog

Samoispunjujuće proročanstvo

1. Postoje očekivanja o drugoj osobi
2. To onda utiče na sopstveno ponašanje prema toj osobi
3. Što zatim utiče na to da se osoba ponaša u skladu sa datim očekivanjima - tako se očekivanja ispunjavaju

Samoispunjujuće proročanstvo - proces kojim očekivanje o socijalnoj situaciji menja socijalno okruženje kako bi se kreiralo ono što se očekuje

Samoispunjujuće proročanstvo

Samoispunjujuće proročanstvo

Rosenthal & Jacobson (1968)

- Učenicima je zadat IQ test. Nastavnicima su ukazali na neke učenike sa dobrim rezultatima za koje se očekuje da „procvetaju“. Ipak, označeni učenici su slučajno izabrani - njihov učinak nije imao veze sa tim.
- *Šta se desilo?*
- Učenici označeni kao obećavajući, postigli su veći porast u koeficijentu inteligencije
- *Zašto?*
- Drugačiji tretman usmeren ka ovoj deci i više kognitivnog podsticanja

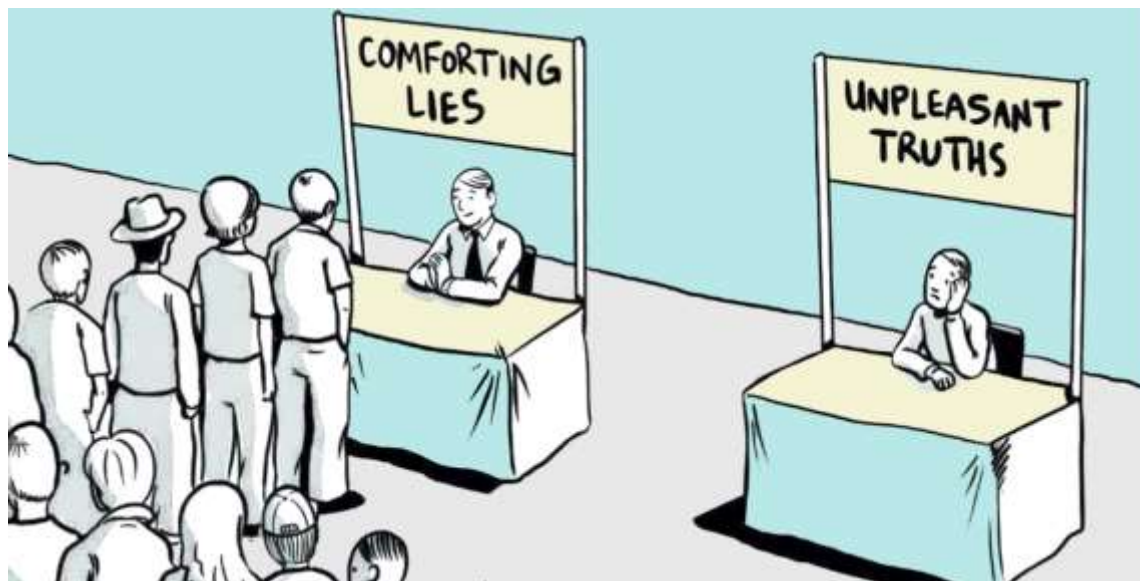
Samoispunjujuće proročanstvo

Sorhagen (2013)

- Longitudinalno istraživanje
- Učenici od kojih su učitelji imali niska očekivanja u prvom razredu, imali su niže rezultate na testovima matematike, čitanja i rečnika 10 godina kasnije
 - Naročito deca iz porodica nižeg socioekonomskog statusa!

Potvrđivanje očekivanog

Traženje informacija koje će potvrditi očekivanja (koje se uklapaju u naše sheme) i selektivno ignorisanje informacija koje bi mogle da opovrgnu ta očekivanja (koje se ne uklapaju u sheme)

Potvrđivanje očekivanog

Rosenhanova demonstracija (1973):

- I DEO: 8 pseudopacijenata (lažnih pacijanata) koji su simulirali auditorne halucinacije
- Nakon što su primljeni na lečenje, svi se ponašali normalno i tvrdili da se osećaju dobro, da više nemaju auditorne halucinacije
- Dijagnoze: 7 SCH i 1 manično-depresivna psihoza (u remisiji); prosečna dužina boravka u bolnici 19 dana;
- Svi su primorani da priznaju da su psihotični i da uzimaju anti-psihotike da bi bili pušteni
- značajan broj drugih pacijenata (35 od 118) je prepoznao da su u pitanju uljezi!

Potvrđivanje očekivanog

Rosenhanova demonstracija (1973):

Izjava pacijenta:

- ...”imao sam blisku vezu sa majkom, ali sam sam bio dosta udaljen od oca tokom detinjstva. Pa ipak, tokom adolescencije i kasnije, otac mi je postao blizak prijatelj, dok je moj odnos sa majkom zahladio. Moj trenutni odnos sa suprugom je obično blizak i topao, iako povremeno imamo svađe i razmene besa. Deca retko dobijaju batine.”

Interpretacija dijagnostičara koji “zna” da pacijent ima dijagnozu shizofrenije:

- ...”Ovaj 39-ogodišnji belac pokazuje dugu istoriju ambivalencije u bliskim odnosima koja datira još od ranog detinjstva. Topao odnos sa majkom je zahladio tokom adolescencije. Distanciran odnos sa ocem vremenom je postao intenzivniji. Nedostaje emocionalna stabilnost. Njegovi pokušaji da kontroliše svoje emocije u odnosu prema ženi i deci povremeno prekidaju ispadi besa, a u sučaju dece, batine. Iako tvrdi da ima više dobrih prijatelja, i u tim odnosima se javlja ambivalencija.”

Potvrđivanje očekivanog

Rosenhanova demonstracija (1973):

- II DEO: Doktori iz drugih bolnica tražili da im pošalju lažne pacijente da bi dokazali da će ih prepoznati (Rosenhan je pristao)
- U naredna 3 meseca od 193 novopristigla pacijenta, 41 procenjen kao uljez, a 42 kao sumnjivi
- Rozenhan nije poslao nijednog pseudopacijenta

Heuristike

- Mentalne prečice koje ljudi koriste kako bi brže i efikasnije doneli sudove
- U većini slušajeva korisne i funkcionalne
- ... ali ne garantuju da će doneti zaključci biti ispravni
- Koristimo ih onda kada nemamo gotove sheme ili kada imamo previše shema koje možemo primeniti
- Vrste heuristika:
 - Heuristika dostupnosti
 - Heuristika reprezentativnosti
 - Heuristika pomaka sa uporišta

Heuristika dostupnosti

Koliki je, u procentima, doprinos vas samih, a koliki vašeg cimera/cimerke u spremanju stana u drugim kućnim poslovima?

Heuristika dostupnosti

- Tendencija da se sudovi donose na osnovu **lakoće** sa kojom ih se prisećamo
- Zamena zadatka: umesto procene učestalosti ili verovatnoći nekog događaja, iznosimo utisak o lakoći sa kojom se prisećamo primera
- Šta doprinosi lakoći prisećanja:
 - Dramatičan ili upečatljiv događaj
 - Lična iskustva, slike, živopisni primeri

Navedite 6 primera u kojima ste se ponašali samopouzdanost.
Navedite 12 primera u kojima ste se ponašali samopouzdanost.

Na procenu samopouzdanja utiču dva faktora:

- Broj primera
- Lakoća prisećanja

Šta je važnije?

Heuristika dostupnosti

Da li su razvodi i seksualni skandali češći među poznatim osobama ili među običnim ljudima?

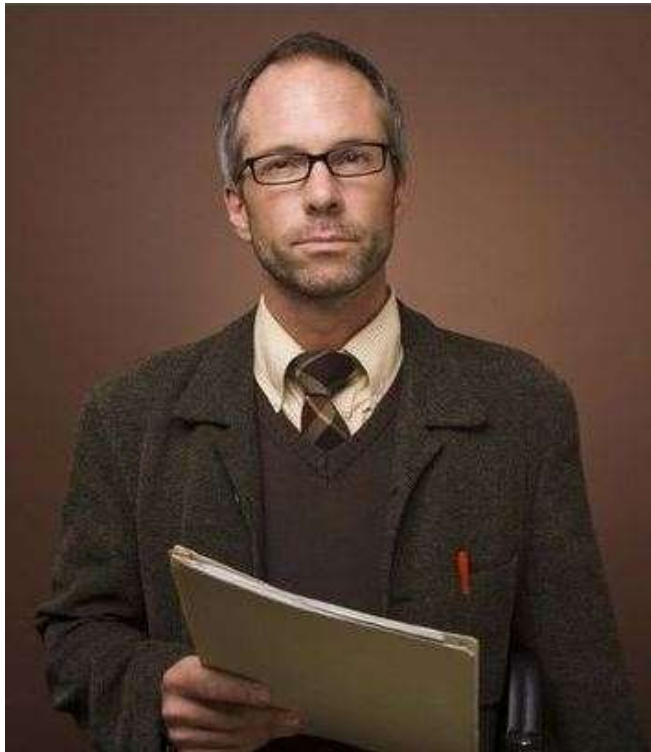
Pad aviona predstavljen u medijima utiče na vašu percepciju bezbednosti u ovom prevoznom sredstvu.

U prodavnici ste i treba da kupite kafu. Kafa vam nije previše bitna i ne pijete je. Koju kafu ćete kupiti ako je cena ista?

Heuristika reprezentativnosti

Ko je univerziteti profesor?

Heuristika reprezentativnosti

- Tendencija da se objekti klasifikuju prema sličnosti sa **tipičnim** slučajem

Heuristika pomaka sa uporišta

Da li je Gandi imao više od 100 godina kad je umro?

Da li je Gandi imao više od 60 godina kad je umro?

Tendencija da koristimo neki broj ili vrednost kao polaznu tačku i zatim se nedovoljno pomerimo od tog uporišta.

Razlike između shema i heuristika

- **Scheme:**

- Organizovane strukture znanja iz određenog domena
- Kognitivni okvir u koji smestate nove informacije, znanja, iskustva
- Može da utiče na procesiranje (na heuristiku), ali za shemu nije neophodno postojanje heuristike
- Npr. nepristojna osoba → očekivana ponašanja, povezane osobine ličnosti...

- **Heuristike:**

- Određena pravila u procesiranju informacija, mehanizmi rešavanja problema, „algoritmi“
- Nisu nužno povezane sa određenim shemama, ali mogu biti
- Više je povezana sa tim **kako** osoba donosi odluku, nego šta je sadržaj
- Npr. ako je nešto skupo, sigurno je kvalitetno

Kontrolisana kognicija

- Kada je ljudima odluka naročito važna, tada:
 - Prikupljaju informacije
 - Orijentisani su na tačnost
 - Informacije se vrednuju

Preporuke za dalje čitanje

- Kaneman, D. (2015). *Misliti, brzo i sporo*. Smederevo: Heliks.

